

KVALITET I FAGSKOLEUTDANNING

Nasjonalt Fagskoleråd

2016

Innledning

1. ROLLER OG ANSVAR 4

- **Myndigheter og politikere**
- **Styret og ledelsen**
- **Andre aktører**
  - **NOKUT**
  - **Ansatte og studenter**
  - **Arbeidslivet**
  - **Råd og utvalg**

Sannhetens øyeblikk

Generelt om målinger av kvalitet

2. FAGSKOLEUTDANNINGENES EGENART 7

- **Juridiske føringer**
- **Arbeidslivsrelevans**
- **Praksis**

Ulike typer fagskoleutdanninger

- **Videreutdanninger**
- **Selvstendig kvalifiserende utdanninger**

Kjennetegn på fagskoleutdanning

3. NÆRMERE OM ARBEIDSLIVSRELEVANS, ROBUSTHET og PRAKSIS **10**

Arbeidslivsrelevans i fagskoleutdanningene

- **Arbeidslivsorientering i studiet og samarbeid mellom fagskolen og arbeidslivet i utdanningsperioden**
  - **Samspill med fagskolen som læringsarena**
  - **Samspill med arbeidslivet som læringsarena**
  - **Fagskolenes institusjonelle samarbeid med arbeidslivet**
  - **Økonomiske virkemidler for økt samarbeid**

Læringsutbytter

Robusthet i fagskolesektoren

- **Faglighet**
- **Studentdemokrati**
- **Ledelse og administrasjon**
- **Økonomi**
- **Relasjoner**

Betydningen av praksis for kvalitet i fagskoleutdanningene

4. INDIKATORER FOR MÅLING AV KVALITET I FAGSKOLEUTDANNING **26** **NOKUT**

Studiebarometer og kandidatundersøkelse

Interne målinger

Målinger av arbeidslivsrelevans og robusthet

5. IMPLEMENTERING **31**

Innledning

LO Fagskolen i Norge må ha som ambisjon å være kjennetegnet av en sterk kvalitetskultur.

Fagskoleutdanningene får stadig økende oppmerksomhet både hos myndigheter, politikere, arbeidslivet og studenter. Mange har en opplevelse av at det i disse utdanningene ligger viktige elementer for nasjonal kompetansebygging, og erfaringene med et økende antall studenter bidrar til å forsterke denne trenden.

Nasjonalt fagskoleråd mener at dette dokumentet om kvalitet i fagskoleutdanningen vil være med å synliggjøre fagskoleutdanningene og skape økt forståelse for disse utdanningenes egenart. Vi ønsker også å bidra til å styrke utviklingen av kvalitet i fagskoleutdanningene.

Kvaliteten i fagskoleutdanningene er viktig både for arbeidslivet, studentene og myndighetene. Fagskolerådet ønsker å rette oppmerksomheten på den unike rollen fagskoleutdanningene spiller i arbeids- og samfunnslivet, og hvordan kvaliteten kan utvikles og forsterkes ved å ta utgangspunkt i egenarten til disse utdanningene. Det gjelder både når man skal identifisere kriterier for kvalitet i fagskoleutdanning og når man skal utvikle indikatorer for å måle kvalitet i utdanningene. Den nære koblingen mellom læringsvei og karrierevei er et av de viktigste kjennetegnene på fagskolesektoren, derfor er "arbeidslivsrelevans" et nøkkelord når vi snakker om kvalitet i fagskoleutdanning.

Det er avgjørende at alle relevante aktører går sammen om å sikre kvalitet i utdanningene, og dette dokumentet viser hva vi mener er de viktigste samarbeidsområdene i kvalitetsarbeidet og hvordan vi kan få et felles begrepsapparat for å definere og måle kvaliteten. Det vil gi en målrettet og omforent utvikling av fagskoleutdanning basert på god kunnskap om kvalitet. Det viktigste er å bevisstgjøre de som har det faktiske eierskapet til den enkelte fagskole og de utdanningene som tilbys, men vi mener det har stor betydning for fagskolens kvalitet at mange aktører opplever et medeierskap til disse utdanningene.

Denne rapporten beskriver først hvem som må ta ansvar for i fellesskap å utvikle og styrke den gode kvalitetskulturen vi ønsker. Deretter gir vi en beskrivelse av hva fagskoleutdanning er, for så å konkretisere tre viktige begreper i arbeidet med kvalitet: "Arbeidslivsrelevans", "robusthet" og "praksis". Avslutningsvis skisserer vi mulige indikatorer for måling av kvalitet i utdanningene, men dette vil være et område som trenger å videreutvikles.

1. Roller og ansvar

Myndigheter og politikere

Stortinget og Regjeringen har ansvar for rammebetingelser i form av lov, forskrifter og ressurser. Gode rammebetingelser, god forvaltningspraksis og politikutvikling for fagskoleområdet må være basert på relevant kompetanse om sektoren og utdanningene, og en av hensiktene med dette dokumentet er å bidra til denne kompetansen.

Styret og ledelsen

Ansvar for kvalitet i utdanningene ligger hos styret og ledelsen på den enkelte fagskole. Vi ønsker derfor at dette dokumentet både kan inspirere skolens eiere og ledelse i deres arbeid med kvalitetsutvikling og være et rammeverk for å drøfte kvalitet i utdanningstilbudet. Profesjonell ledelse av fagskolene er avgjørende for kvaliteten i fagskoleutdanningene.

Andre aktører

Det er mange aktører som hver på sin måte bidrar til kvalitet i fagskoleutdanningene; NOKUT, ansatte og studenter, arbeidslivet, Nasjonalt fagskoleråd, nasjonale fagskoleutvalg og ONF (Organisasjon for Norske Fagskolestudenter).

NOKUT

NOKUT fikk ansvar for godkjenning av fagskoler gjennom fagskoleloven av 2003. I første rekke som godkjennende organ for fagskoleutdanninger.

Fagskoleloven sier noe om organisasjon og ledelse, studentrettigheter, læringsmiljø og innholdet i utdanningen, avsluttende vurdering og dokumentasjon. Den sier i utgangspunktet ikke noe om hvilken kvalitet fagskolen skal ha – annet enn at den skal "sikre fagskoleutdanninger av høy kvalitet gjennom en offentlig godkjenningsordning." Og at "Loven skal bidra til at studenter ved fagskoleutdanninger får tilfredsstillende vilkår."

Vi kan si det slik at NOKUT sikrer at vilkårene er til stede for at fagskoleutdanninger skal ha tilfredsstillende kvalitet, og at fagskolerådet med dette dokumentet går videre der NOKUT stopper fordi en formell oppfyllelse av NOKUTs vilkår ikke nødvendigvis fører til høy kvalitet i utdanningene.

NOKUT er i gang med et arbeid for å bistå høyskoler og universitet med kvalitetsutvikling av sine utdanninger. De har utviklet en modell med ulike kvalitetsområder, og tanken er at denne modellen i neste fase vil bli tilpasset fagskolene.

Ansatte og studenter

Selv om styret og ledelsen har ansvaret for kvaliteten, er de ansattes og studentenes innsats for å skape kvalitet i læringsprosessene en vesentlig faktor. Høyt faglig nivå, gode samarbeidsformer og aktiv tilstedeværelse er forutsetninger for kvalitet.

Arbeidslivet

Et tett samarbeid mellom fagskolene og arbeidslivet er helt grunnleggende for kvaliteten i utdanningene. Arbeidslivet må derfor prioritere å bruke ressurser på fagskoleutdanningene. Det dreier seg om å etablere et planmessig samarbeid med fagskolesektoren, integrere fagskoleutdanning i virksomhetens rekrutterings- og kompetansepolitikk, bidra i opprettelse og utvikling av fagskoleutdanninger, og være læringsarena for fagskolestudenter.

Råd og utvalg

Nasjonalt fagskoleråd har et ansvar for å bidra til kvalitet i utdanningene, noe dette dokumentet er et uttrykk for. Det er viktig at fagskolerådet kan ha gode diskusjoner og være en aktiv drivkraft i å skape høy kvalitet i fagskoleutdanning. Vi vil derfor bruke det rammeverket som presenteres her i vårt eget arbeid, og håper at de nasjonale utvalgene og ev. nye fagråd også vil kunne ta dette i bruk.

Sannhetens øyeblikk:

«Studentens mulighet til relevant læring hver eneste dag i utdanningen».

Før vi drøfter hvordan kvalitet kan måles, ønsker vi å løfte fram det vi mener er "sannhetens øyeblikk" for kvaliteten i fagskoleutdanningene. Det er et "sannhetens øyeblikk" når studenten skal bruke sin fullførte utdanning i en konkret jobbsituasjon, men i denne situasjonen er det mange faktorer som spiller inn og avgjør hvor vellykket dette møtet mellom utdanning og jobb blir. Vi setter derfor søkelyset på selve utdanningen og mener det viktigste "sannhetens øyeblikk" for kvaliteten i utdanningen er å finne i den daglige læreprosessen på den læringsarenaen fagskolestudenten er på.

Med "relevant læring" menes både relevans til arbeidslivet, at det er en logisk sammenheng mellom ulike emner, en god faglig progresjon og en meningsfull lærings situasjon. Når relevant læring er hverdagen til den enkelte student er vi overbevist om at utdanningens kvalitet er den riktige når kandidaten møter arbeidslivet.

Generelt om målinger av kvalitet

Hvordan kvalitet kan og bør måles er et tema med uendelige variasjonsmuligheter og uten fasit. For vårt arbeid med kvalitet i fagskoleutdanning har vi som et overordnet mål at de målemetoder som tas i bruk skal ha tillit både innenfor og utenfor sektoren. Det ligger også som en forutsetning at målinger av kvalitet skal føre til høyere kvalitet. Det vil si at det må være en klar og positiv sammenheng mellom målingene og arbeidet med kvalitet i utdanningene. I denne sammenheng er det viktig å være bevisst at indikatorer ikke bare måler, men også påvirker kvaliteten.

Vi ser for oss at det må tas i bruk ulike typer målinger.

Subjektive versus objektive målinger. På noen områder må kvaliteten måles i hvordan den oppleves på individ- eller gruppenivå. I slike subjektive målinger vil naturlig nok kriteriene for kvalitet være ulike. Fordelen med objektive målinger er at kriteriene kan uttrykkes tydelig, men dette er samtidig også en forutsetning. Skal en måling være objektiv må de kriteriene som kvaliteten måles på kunne uttrykkes på en klar og utvetydig måte.

Kvalitative versus kvantitative målinger. Kvalitet kan fremstilles i tall og prosenter, men ofte må man beskrive med ord. Generelt ligger det en fare for å overvurdere kvalitet som kan uttrykkes gjennom kvantitative målinger fordi slike målinger er mindre ressurskrevende enn kvalitative, både med hensyn til innsamling, analyser og presentasjon av data.

Prosessmålinger versus resultatmålinger. Målingene må kunne si noe om kvaliteten både i "sannhetens øyeblikk" og i læringsutbyttet. En av utfordringene er å finne målinger som kan si noe om sammenhengen mellom kvalitet i prosess og resultat. Å finne egnede vurderingsformer i utdanningene, både formative og summative, er et viktig område for kvalitetsmålinger.

Innsatsmålinger. Ressurser og rammebetingelser for kvalitet, både fysiske og humane.

2. Fagskoleutdanningenes egenart

Det er viktig å kunne se hva som kjennetegner fagskoleutdanninger som sådan sammenliknet med andre typer utdanninger, spesielt annen utdanning på tertiært nivå.

Vi mener det er hensiktsmessig å se på om det i tillegg vil være noen ulike kriterier for kvalitet og forskjellig tenkning om kvalitetsutvikling avhengig av hvilken type fagskoleutdanning vi snakker om. Derfor drøfter vi også ulike måter å skille fagskoleutdanninger i ulike typer eller kategorier, og se hvilke konsekvenser dette ev. får for arbeidet med kvalitet.

Det er verdt å merke seg at det kommer flere studenter til fagskoleutdanninger med fullført høyere utdanning enn det går studenter fra fagskole til høyere utdanning. Det er sannsynlig at fagskoleutdanningen gjør kompetansen til kandidater med høyere utdanning mer arbeidslivsrelevant, selv om utdanningen er plassert på et lavere nivå i NKR enn den kvalifikasjonen de kommer med.

Her trenger vi mer kunnskap, men dette viser at fagskoleutdanningenes egenart er attraktiv i seg selv.

Juridiske føringer

Fagskoleloven fastslår at med fagskoleutdanninger «*menes utdanning som gir kompetanse som kan tas i bruk i arbeidslivet uten ytterligere generelle opplæringstiltak.*»

Tilsynsforskriften for fagskoleutdanninger definerer effektene av denne lovbestemmelsen.

- I § 3.1 står det bl.a. at «tilbyder skal samarbeide med aktører i yrkesfeltet og delta i faglige nettverk som sikrer at utdanningens læringsutbytte er relevant for yrkesfeltet. For utdanninger med praksis skal det foreligge avtaler som regulerer vesentlige forhold av betydning for studentene.»
- Om læringsutbyttet fastslår § 3-2 i tilsynsforskriften følgende: «Utdanningen skal gi ett samlet læringsutbytte som er relevant for yrkesfeltet. Læringsutbyttet skal beskrive kunnskap,

ferdigheter og generell kompetanse som studentene oppnår etter fullført utdanning, jf. Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring»

- Av § 3.3. fremgår det at «utdanningens innhold skal være egnet for å nå læringsutbyttet»
- Og i § 3.4. kreves det at «undervisningsformer og læringsaktiviteter, herunder eventuell praksis, skal være tilpasset læringsutbyttet som skal oppnås».

I dette ligger det at arbeidslivsrelevansen er konstituerende for alle fagskoleutdanninger. Den gir identitet til utdanningene og utdanningenes innhold og læringsutbytte skal rettes mot dette.

Arbeidslivsrelevans

Kravet er ikke at hele utdanningen skal kunne tas i bruk direkte – men kompetansen fra utdanningen skal ha en relevant «ferskvereverdi» for yrkesfeltet. I dette bør ligge et handlingsrom om å utvikle særlig verdifulle kompetanser og kvalifikasjoner i forhold til det definerte yrkesfeltet. Dette kan dreie seg om kunnskaper og innsikt, praktiske og tekniske ferdigheter eller personlige egenskaper og holdninger som resultat av utdanningen. Et viktig område for kvalitetsutvikling i fagskoleutdanning er derfor å gå dypere inn i hva vi mener med "arbeidslivsrelevans" og hvordan denne preger "sannhetens øyeblikk". Vi må også se på mekanismer som sørger for at læringsutbyttebeskrivelsene inneholder nødvendig dynamikk til å sikre kompetanse som "ferskvere". Dette kommer vi tilbake til i et eget kapittel.

Praksis

I merknadene til tilsynsforordningen står det at «praksis er en metode for læring der en student deltar i ordinære arbeidsoppgaver i arbeidslivet for å oppnå et bestemt læringsutbytte». Det ligger her både et krav og et handlingsrom i å tilpasse opplæringen til de reelle faglige utfordringene som ligger i yrkesfeltet, noe som bør bidra til å utvikle bransjemessig identitet og egenart for utdanningene. Hvordan praksis kan styrke kvalitet i fagskoleutdanning skriver vi mer om senere i dokumentet.

Ulike typer fagskoleutdanninger

Videreutdanninger

Utdanninger kan være **videreutdanning** i forhold til fullført utdanningsprogram i videregående opplæring. De fleste fagskoleutdanningene kan relateres til et samsvarende utdanningsprogram på videregående skoles nivå. Dvs. at fagskoleutdanning skal bidra til en videreutvikling av den kompetansen eller kvalifikasjonen (fagbrev) som studenten har ved studiestarten. Egenart og identitet er dermed knyttet til samme yrkesfelt som i utdanningen på videregående opplærings nivå. En utfordring er å beskrive og finne en omforent forståelse av den yrkesfaglige rollen en fagskoleutdanning gir i forhold til fagbrevet. Er studenten blitt en enda bedre fagarbeider med fordypning i faget sitt, eller har han/hun oppnådd en ny rolle i karrieren? Hva er den synlige og konkrete egenarten/kvalifikasjonen etter fullført fagskoleutdanning?

Selvstendig kvalifiserende utdanninger

Utdanninger kan stå på egne bein som **selvstendig kvalifiserende utdanninger** på nivå 5 i NKR. Utdanningene kan enten gi en relevant sluttkompetanse for et definert yrkesfelt, men det er også utdanninger som er kvalifiserende i et karrieresperspektiv uten å være innrettet mot et bestemt yrke eller yrkesfelt. Utdanninger av denne kategori kan også være etablert med grunnlag i å ivareta viktige samfunnsmessige verdier, f.eks. innen kulturhåndverksområdet. Selvstendig kvalifiserende utdanninger starter karrieremessig på fagskolenivået, fordi de ikke er direkte relatert til et bestemt utdanningsprogram i videregående skole. De kan ha enkelte fag (f.eks. ikt) fra videregående opplæring i seg, men er en original utdanning definert av tilbyder i samarbeid med bransje eller yrkesfelt. Egenart og identitet vil for disse utdanningene kunne være definert til et profesjons- eller kunstfaglig miljø.

For alle fagskoleutdanninger er høy arbeidslivsrelevans det avgjørende for kvalitet, men kvaliteten i fagskoleutdanningene har også relevans for mulige overganger til andre utdanninger i utdanningssystemet. Det er viktig at karriere og læring henger nøye sammen, og fordi potensielle karriereveier er forskjellig i ulike deler av arbeidsmarkedet vil relevans for videre utdanning spille en ulik rolle i fagskoleutdanningene.

Ulike typer fagskoleutdanninger gir behov for fleksibilitet i opptaksgrunnlaget. I et kvalitetsperspektiv må en opptaksforskrift sørge for en tydelig og realistisk sammenheng mellom startkompetanse og læringsutbytte for den enkelte type utdanning.

Kjennetegn på fagskoleutdanning

Fagskoleutdanninger er et utdanningstilbud som har sin eksistensberettigelse i arbeidslivets behov for kompetanse, det vil si at de ikke er obligatoriske utdanninger vedtatt gjennom politiske beslutningsprosesser. Det karakteristiske ved utdanningene kan identifiseres gjennom de formål og innsatsfaktorer som danner grunnlaget og former dem.

- **Forankring i et yrkesfelt eller en bransje.** Utdanningene må kunne ivareta yrkesfaglige krav, kulturelle og etiske koder og utviklingsbehov innen yrkes- eller fagområdet. Læreplanen og læringsutbyttet må være forankret i og positivt vurdert av representanter for yrkesfeltet.

I dette ligger også at den karrieremessige effekten av utdanningen må være definert av partene i arbeidslivet og ev. godkjent av utdanningsmyndighetene.

- **Nyskapende tilbud.** Mange fagskoleutdanninger oppstår gjennom helt nye behov skapt av den generelle utviklingen i samfunnet og arbeidslivet. En viktig misjon for fagskolene er å fungere innovativt og responderende på nye behov for kompetanse og formalisere dette i en kvalifikasjon. Det definerte formålet knyttet til samfunnets og arbeidslivets utviklings- eller endringsbehov må føre til at utdanningene hele tiden kan være «i tiden». Nye utdanninger kan f.eks. tenkes å oppstå innenfor digitalisering, IKT og teknologi, klima og miljø, helse og livsstil eller innenfor det flerkulturelle området.

- **Den pedagogiske profilen.** Et kjennetegn på fagskoleutdanning er å være best på praktisk kunnskap og ha den riktige balansen mellom praktisk og teoretisk kunnskap. For å sikre tilstrekkelig tilpasning må bransjer, samt fag- og yrkesmiljø ha konkret innflytelse på hvordan læringsløpet

organiseres. Dette innebærer at NOKUT må ta hensyn til de signalene som bransjer og fagmiljø gir for utdanningsløpet, inkl. forholdet mellom praksis og teori, eksamensordningen og hvilke krav som må stilles til lærekrefter og læringsmiljø.

- **Internasjonal verdi.** Norske fagskoleutdanninger må være tilpasset nordiske og europeiske systemer og normer, slik at verdien av utdanningen kan fungere i et internasjonalt yrkesliv. Det bør etableres avtaler som regulerer likeverdighet og transparens mellom utdanningene og legger til rette for internasjonal studentmobilitet på fagskoleområdet.
- **Aktualitet.** Fagskoleutdanninger må til enhver tid kunne dokumentere sin aktualitet. Alle godkjenninger av fagskoleutdanninger bør derfor inneholde en bestemmelse om et hensiktsmessig tidsintervall for gjennomgang og fornyelse av læreplaner og læringsutbytte. Dvs. at tilbyderen må gjennomføre en oppdateringsprosess i samarbeid med representanter for relevant fag- og yrkesmiljø. NOKUTs rolle blir å registrere at oppdateringen finner sted, med basis i definerte kriterier. Nasjonalt Fagskoleråd og andre aktører bør også kunne spille en rolle i slike oppdateringsprosesser.

3. NÆRMERE OM ARBEIDSLIVSRELEVANS, ROBUSTHET OG PRAKSIS

I NOKUTs vilkår for kvalitet, har vi prioritert å gå nærmere inn på tre områder vi mener er helt avgjørende for graden av kvalitet i fagskoleutdanningene. Arbeidslivsrelevans, robusthet og praksis. Det er spesielt på disse områdene vi mener det er viktig å komme under "honnørordene" og se hvordan sektoren konkret kan drive et aktivt og kontinuerlig forbedringsarbeid for å skape høy grad av kvalitet.

ARBEIDSLIVSRELEVANS I FAGSKOLEUTDANNINGENE

Fagskolene er betegnet som arbeidslivets skole, og arbeidslivsrelevans står derfor sentralt. Stortinget har også bestemt at kvalitetssikringssystemet skal omfatte "utdanningens relevans for arbeidslivet", jf. St.meld. nr. 44 (2008–2009) Utdanningslinja.

Formålet med kvalitetssystemet er å avdekke kvalitetssvikt i utdanningene, sikre kontinuerlige kvalitetsforbedringer og utvikle en kvalitetskultur. Systemene skal sikre at institusjonen har rutiner for å framskaffe tilfredsstillende dokumentasjon om kvaliteten i utdanningene, som skal danne grunnlag for evalueringer av utdanningens kvalitet og relevans. På bakgrunn av vurderingene skal systemet legge til rette for tiltak for kvalitetsforbedringer og -utvikling. I fagskolenes kvalitetssystem bør det være krav til innhenting av dokumentasjon om utdanningen fra både studenter, ansatte, lærere, sensorer og arbeidslivet.

Arbeidslivets nærhet og eierskap til fagskoleutdanningene er et særtrekk ved denne utdanningstypen. Fagskolene har tett tilknytning til arbeidslivet er vesentlig for kvaliteten og relevansen. Styrking av arbeidslivsrelevansen er derfor en sterk og avgjørende kvalitetsindikator.

Med arbeidslivsrelevans forstås utdanningens tilpasning til arbeidslivets tenkning om kompetanser og fagemner, og de kompetansebehov ulike arbeidsmarkeder har til enhver tid. Denne tilpasningen

må utvikles og sikres i et samspill mellom fagskolene og arbeidslivet, og den må være tydelig både i utdanningenes innhold, i læreprosessen og i læringsutbyttet.

Arbeidslivsorientering i studiet og samarbeid mellom fagskolen og arbeidslivet i utdanningsperioden

Fagskolens største styrke og kjernen i dens egenart er den nære relasjonen til aktørene i arbeidslivet, herunder både arbeidslivets parter, organisasjoner og mottakere. Den nære relasjonen og dermed arbeidslivsrelevansen kan styrkes på flere måter. På lokalt og regionalt nivå bør fagskoler inngå langsiktige og gjensidig forpliktende avtaler med relevante virksomheter. En viktig del av fagskolenes kvalitetsarbeid er å sørge for å være i de rette faglige nettverk og partnerskap med arbeidslivet, lokalt/regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Arbeidslivet kan være representert i fagskolestyrer, faglige nettverk, gjennom lærere som har sitt virke både i fagskolen og det mottakende arbeidslivet, involvere seg i utvikling av studietilbud og læringsutbytter, delta aktivt i fagråd knyttet til utvikling av tilbud og ulike samarbeidsavtaler. Arbeidslivet kan også bli tydelige bestillere og brukere av fagskolekompetanse. Virksomheter bør tilby foredrag, bestille utviklingsprosjekter knyttet til ulike utfordringer i virksomheten, tilby praksisplasser, utvikle hospiteringsordninger og initiere nye fagområder.

Samspillet mellom fagskolen og virksomhetene kan benytte både skolen og arbeidslivet som læringsarenaen.

Samspill med fagskolen som læringsarena

Arbeidslivets organisering og organisasjoner

Kunnskap om arbeidslivets organisering og arbeidslivets organisasjoner bør ha en plass i fagskoleutdanningene, og arbeidslivsorganisasjonene bør inviteres med i informasjonsarbeidet i skolen om rettigheter og plikter i arbeidslivet. Et viktig element i arbeidslivsrelevansen er å kjenne til den norske modellen, viktigheten av et organisert arbeidsliv og arbeidsmiljølovens bestemmelser for medvirkning og medbestemmelse i arbeidslivet.

Arbeidslivet i oppgaveskriving

Mange studenter velger oppgaver (caseoppgaver, semesteroppgave, avsluttende oppgave) som er relevante for arbeidslivet. Enten har de selv valgt en slik oppgave, eller så har den faglige veilederen anbefalt dette eller så har arbeidslivet selv kommet med forespørsel om dette. Det er derfor vanlig at studenter skriver oppgaver på oppdrag eller i samarbeid med bedrift/offentlig virksomhet. Men det er også viktig at fagskolene styrker tilretteleggingen av mulighetene for å skrive oppgaver i bedrifter og organisasjoner.

Gjesteforelesere fra arbeidslivet

Samarbeid mellom utdanning og arbeidsliv kan bidra til at man kan trekke erfaringer på tvers av disse læringsarenaene og gi studentene en bedre og mer relevant undervisning. Fagskolene har mulighet

til å hente inn folk fra arbeidslivet, næringslivet og det sivile samfunn som gjesteforelesere til både ordinær undervisning og til spesielle gjesteforelesninger/-seminarer. Bruk av gjesteforelesere vil redusere avstanden mellom utdanning og arbeid og det vil gi studentene en direkte kjennskap til arbeidslivet. Det er derfor viktig å gi personer fra ulike deler av arbeidslivet muligheten til å undervise i relevante fag.

Samspill med arbeidslivet som læringsarena

Det er mange veier inn i arbeidslivet og ulike typer av kontakt og prosjektsamarbeid med arbeidslivet gir høyt utbytte i form av praktiske ferdigheter. Samarbeidet kan involvere grupper av studenter i felles seminarer og konferanser, prosjektarbeid som tar utgangspunkt i behov i arbeidslivet, eller gjennom andre former for bedriftsbesøk. Det kan også ha form av individuelle opplegg som praksis, hospitering, mentorordninger og internship.

Praksis

I en NIFU-rapport om studentenes syn på samarbeidet med arbeidslivet i studiet, er en av de viktigste konklusjonene at intensiteten i samarbeidet er avgjørende for hvilken betydning aktiviteten har. Det som gir best resultat er praksis i arbeidslivet, både for gjennomføringsevnen i studiet og for å komme raskt ut i relevant jobb etter studiet. Denne studien er gjort i høyere utdanning, så funnene må vurderes og ev. justeres ut fra fagskolestudenters erfaringsbakgrunn om hvilke samarbeidsformer som gir størst læringsintensitet. Praksis er ressurskrevende, men det er grunn til å tro at også fra fagskolestudentenes synspunkt burde både utdanningsinstitusjonene og virksomhetene prioritere å bruke ressurser på denne samarbeidsformen.

Hospitering

Hospitering av lærere fra fagskolen ute i virksomhetene vil kunne bidra til at undervisningen og innholdet blir mer oppdatert og praksisnært for studentene. En spennende mulighet for hospitering er at fagskolelærerne involveres i utviklingsprosjekter i virksomhetene i langt større grad enn det som er tilfelle i dag. Et slikt tiltak vil være med på å sikre at fagskolelærere får innblikk i faglig ledelse, produkter, teknologier og arbeidsmetoder som til en hver tid er rådende i det arbeidsmarkedet de skal utdanne kandidater til.

Mentor

En mentorordning er fleksibel fordi den kan fungere i både enkle og i mer krevende veiledningssituasjoner. Den kan knyttes til en formalisert kontakt for faglig veiledning gjennom studiet, den kan være knyttet til oppgaveskriving eller til praksis. En mentorordning kan organiseres individuelt eller for en gruppe studenter. Ordningen kan brukes målrettet for at studenten skal nå et spesifikt læringsutbytte, eller ha en mer generell karakter mot det overordnede læringsutbyttet for studiet.

Internship

Det er en ordning som ofte blir brukt om en som er under utdanning og som får en praksisperiode i en eller flere bedrifter i en tidsbestemt periode. Omtales også som sommerjobb. Det finnes mer enn

4000 slike tilbud hos de største private selskapene i Norge og av endel offentlige institusjoner, departementer og direktorater. Ordningen gir relevant arbeidserfaring og praksis under studiet.

Fagskolenes institusjonelle samarbeid med arbeidslivet

Fagskolesektoren er preget av stor variasjon i samarbeidet mellom skolene og arbeidslivet. Samarbeidet er ofte tilfeldig og personavhengig. Et mål er derfor å tydeliggjøre det formelle og uformelle samarbeidet som eksisterer mellom fagskolene og arbeidslivet.

Arbeidslivspanel

Arbeidslivspanel kan sikre en systematisk dialog mellom fagskolen og arbeidslivet. Noen kaller dette for avtakerpaneler eller arbeidslivsutvalg. Panelet fungerer som sparringspartner og ambassadører for de enkelte utdanningene utad. Forumet er en arena for kontakt og relasjonsbygging mellom skolen og næringslivet, og drøfte rekruttering, utdanning og utviklingsarbeid. Det bør inngås en forpliktende samarbeidsavtale mellom virksomhetene og skolen, med angivelse av varighet. Studentene bør også selv arrangere møter mellom arbeidslivet og studentene hvor de tar direkte kontakt med arbeidsgiverne og ber dem komme på besøk og delta på arrangement og seminarer.

Teknologiutvikling

I tillegg til de mulige samarbeidsformene for å styrke arbeidslivsrelevansen i fagskoleutdanningene vi har beskrevet ovenfor, vil vi understreke betydningen av samarbeid på teknologiområdet. På mange fagfelt vil det være forskjellig "speed" på utviklingen av produkter og tjenester i arbeidslivet og mulighet for tilsvarende fornyelse av utdanninger, men vi ser det spesielt når det gjelder teknologiutvikling. For kvaliteten i fagskoleutdanningene er det derfor nødvendig å sørge for at studentene møter og bruker relevant teknologi i utdanningshverdagen. Et samarbeid på dette området kan være at fagskolestudentene får tilgang til teknologi som er i virksomhetene, og det kan også organiseres gjennom kombinerte stillinger hvor fagpersoner har et ansettelsesforhold både i fagskolen og i arbeidslivet utenfor skolen.

Lærere i kombinerte stillinger

Fagskolene bør bruke muligheten til å ha personer i lærerstaben som kombinerer arbeid utenfor fagskolen med en deltidsstilling som underviser i fagskolen. En strategisk bruk av slike stillinger vil gi fagskolene bedre muligheter og rutiner for en kontinuerlig oppdatering av kompetansebehov og utvikling i relevante deler av arbeidslivet.

Økonomiske virkemidler for økt samarbeid

Finansieringsmodellen for fagskoleutdanning må ha relevante økonomiske insentiver for fagskolene til å inngå i forpliktende samarbeid med arbeidslivet og dermed ivareta sitt samfunnsoppdrag. Følgende økonomiske virkemidler kan bidra til å styrke samarbeidet mellom utdanning og arbeidsliv:

- Resultatbasert finansiering av samarbeid med næringslivet som del av finansieringsmodellen

- Utviklingskontrakter mellom departementet og fagskolene der samarbeid med næringslivet gir økonomisk uttelling dersom målene nås
- Ekspertgruppe-evalueringer av samarbeid med næringslivet som grunnlag for økonomisk uttelling
- Finansiering av samarbeid som del av klyngeprogrammer og andre nærings- og innovasjonspolitiske virkemidler
- Nasjonale konkurranser om utdanningstilbud der samarbeid med næringslivet er del av vurderingskriteriene

Læringsutbytter

Beskrivelsene av læringsutbyttet for den enkelte utdanning skal kunne forstås like godt både av arbeidslivet og av utdanningsinstitusjonene, og være et felles språk for en god dialog om utdanningenes innhold og relevans. I tillegg til kunnskap og ferdigheter, vektlegger arbeidsgiverne særlig kvalifikasjoner som evnen til å tilegne seg ny kunnskap, evnen til å tenke selvstendig og kritisk, samarbeidsevne og formidlingsevne. Derfor er det viktig at læringsutbyttebeskrivelsene også gir god informasjon om studentenes utbytte på disse områdene.

Med læringsutbytte forstås vanligvis (NOKUT):

Kunnskaper. Kunnskaper er forståelse av teorier, fakta, begreper, prinsipper, prosedyrer innenfor fag, fagområder og/eller yrker.

Ferdigheter. Evne til å anvende kunnskap til å løse problemer og oppgaver (kognitive, praktiske, kreative og kommunikative ferdigheter).

Generell kompetanse. Anvende kunnskap og ferdigheter på selvstendig vis i ulike situasjoner gjennom å vise samarbeidsevne, ansvarlighet, evne til refleksjon og kritisk tenkning i utdannings- og yrkessammenheng.

Nasjonalt utvalg for teknisk fagskoleutdanning har forklart kategoriene slik:

Kunnskap: Bred kunnskap om sentrale temaer, teorier, problemstillinger, prosesser, verktøy og metoder innenfor fagområdet. Kjennskap til forsknings- og utviklingsarbeid innenfor fagområdet. Kan oppdatere sin kunnskap innenfor fagområdet. Kunnskap om fagområdets historie, tradisjoner, egenart og plass i samfunnet.

Ferdigheter: Anvende faglig kunnskap og relevante resultater fra forsknings- og utviklingsarbeid på praktiske og teoretiske problemstillinger og treffe begrunnede valg. Reflektere over egen faglig utøvelse og justere denne under veiledning. Finne, vurdere og henvise til informasjon og fagstoff og framstille dette slik at det belyser en problemstilling. Beherske relevante faglige verktøy, teknikker og uttrykksformer.

Generell kompetanse: Innsikt i relevante fag- og yrkesetiske problemstillinger. Planlegge og gjennomføre varierte arbeidsoppgaver og prosjekter som strekker seg over tid, alene og som deltaker i en gruppe, og i tråd med etiske krav og retningslinjer. Formidle sentralt fagstoff som teorier, problemstillinger og løsninger både skriftlig, muntlig og gjennom andre relevante uttrykksformer. Utveksle synspunkter og erfaringer med andre med bakgrunn innenfor fagområdet og gjennom dette bidra til utvikling av god praksis. Kjenner til nytenkning og innovasjonsprosesser.

Vi ser her at Nasjonalt utvalg for teknisk fagskoleutdanning har en mer teknisk og arbeidslivsrettet definisjon av kunnskap – ferdigheter – generell kompetanse, som avspeiler de læringsutbyttene som ligger på nivå 5.

Alle fagskoleutdanninger skal tilfredsstillende de krav til læringsutbytter som ligger i nivå 5 i det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket (NKR). Dette er et vilkår som NOKUT sikrer er innfridd for alle godkjente fagskoleutdanninger. Oppgaven for en søker om godkjenning av et utdanningstilbud blir å beskrive utdanningens innhold ved bruk av de gitte begreper og formuleringer. Det ligger et visst handlingsrom i tolkning av disse begrepene, men det er ikke rom for å definere særegne utbytter eller kjennetegn som ikke harmonerer med NKR-normen.

Læringsutbyttenes betydning for dokumentasjon av særegne kvaliteter

Det er en utfordring for de ulike fagskoleutdanningene innenfor rammen av de generelle læringsutyttebeskrivelsene å dokumentere sine særegne kvaliteter. Her vil de enkelte bransjer, yrkesfelt og profesjoner ha behov for å ivareta og kommunisere sine særegne faglige behov, tradisjoner og verdier gjennom utdanningens læringsutyttebeskrivelse. Spørsmålet blir ikke bare om utdanningen har god nok kvalitet i tråd med de generelle læringsutyttebeskrivelsene, men om den skaper de rette kvalitetene for å imøtekomme yrkesfeltets behov. Det vil også være en viktig vurdering å gjøre de riktige prioriteringene mellom kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse i forhold til det særegne for bransjen og yrkesfeltet.

En annen utfordring blir å definere et hensiktsmessig utviklingsperspektiv for den enkelte utdanning. Utdanningens hensikt er å ruste studentene til en fremtid med yrker som er i stor endring eller knapt nok er skapt. Evne til nyskaping og omstilling vil være viktige læringsutbytter for en fagskoleutdannet medarbeider.

For å konkretisere hva som kan ligge i en mer bransjetilpasset læringsutyttebeskrivelse kan det vises til beskrivelsene som er fastsatt for kunstfaglige og kreative utdanningene.

Særegne kvaliteter for kunstfaglige utdanninger (tillegg til NKR-deskriptorene)

Ad kunnskaper:

- ha innsikt i metoder og prosedyrer for å jobbe på en utforskende måte
- kunne sette eget arbeid i forhold til universelle menneskelige verdier
- ha kunnskap om bisosiative metoder som verktøy i kreative arbeidsprosesser

Ad ferdigheter:

- kunne kontekstualisere egne prosjekter og vurdere relevansen ved å henvise til ulike typer informasjon, teorier og fagkilder
- kunne utføre arbeidsprosesser med store krav til form og estetikk
- kunne gjennomføre egnevaluering og korrigerende av egne arbeidsprosesser

Ad generell kompetanse:

- kunne formidle resultat av skapende prosesser i møte med et publikum eller en oppdragsgiver
- kunne stille kritiske spørsmål og anvende ytringsfriheten som ledd i skapende samfunnskritisk arbeid
- kunne vise dannelses og inkluderende holdninger i møte med fremmede mennesker og miljøer

På tilsvarende måte vil fagskoler innen andre bransjer som helse og oppvekst, IT, merkantile, tekniske yrker og primærnæringene kunne dokumentere tilsvarende særegne læringsutbyttebeskrivelser.

Det er krevende både for NOKUT og fagskolene å utvide fokus fra kunnskap til kompetanse, yrkesorientering og arbeidslivsrelevans. En fremtidig gjennomgang av læringsutbyttene for å styrke kvaliteten, må handle om å forankre dem bedre i yrkesperspektivet og arbeidslivsrelevansen, og finne mekanismer som sikrer at læringsutbyttebeskrivelsene til enhver tid oppleves som oppdaterte og relevante i arbeidslivet.

ROBUSTHET I FAGSKOLESEKTOREN

En mye diskutert faktor knyttet til kvalitet i fagskoleutdanning er "robusthet". Ofte blir dette tolket direkte til størrelse på utdanningsinstitusjonen, heller enn analysert i ulike deler som til sammen skaper noe robust. Størrelse på institusjonen (antall studenter) er en faktor, men alene ikke avgjørende om en fagskole er robust eller tilbyr utdanninger av høy kvalitet. Størrelse på fagskoler kan også knyttes til antall pedagoger/fagansatte/lærere. Men igjen er antall alene ikke nødvendigvis et mål på robusthet. Nettopp fordi mange fagskoler tilbyr smale fag og spesialiseringer, er det kanskje ikke mulig å ha flere fagpersoner med samme kompetanse tilgjengelig, uansett størrelse på institusjonen. Det viktigste må være en stabil administrasjon og et profesjonelt styre, som kan håndtere uforutsette situasjoner dersom en lærer blir syk/studentene står uten undervisning. Det er de som må sørge for at studentene får den undervisningen og oppfølgingen de har krav på, og dette har ikke noe med størrelsen å gjøre, men henger sammen med faglig nettverk og fleksibilitet.

En faktor som kan være mer informativ og en bedre indikator på studiets kvalitet og arbeidsrelevans enn studenttall alene, er kontinuiteten i antall studenter. Studenttall er vanskelige å forutse fra år til

år, det er derfor viktig at institusjonenes økonomiske tilstand er robust nok til å tåle disse svingningene. Dette går på økonomisk robusthet, og ikke nødvendigvis størrelse.

Fagskolesektoren er, som annen tertiærutdanning, utsatt for varierende studenttall fra år til år. Dette forårsaker økonomisk uforutsigbarhet uavhengig av fagskolens størrelse. Relativt små svingninger i studenttallet ved en fagskole kan gi svært store konsekvenser for dens økonomi og finansiering, mens i UoH-sektoren har institusjonene andre mekanismer for å håndtere liknende svingninger. Dette delvis fordi fagskolesektoren er mindre enn UoH-sektoren og dermed har færre midler i utgangspunktet, men også på grunn av mangelen på et helhetlig finansieringssystem som kan gi stabilitet og forutsigbarhet i en sektor hvor ca. 40 % av skolene har færre enn 50 studenter. Et nytt finansieringssystem hvor det også er tatt høyde for frie midler, kan sørge for en stabilitet i finansieringen selv når studenttallet svinger.

Studentdemokrati, studentvelferd og trivsel er også sentrale faktorer for kvalitet i utdanningen, og dette er heller ikke knyttet til størrelse på fagskolen, men hvordan administrasjonen og studentene samarbeider og kommuniserer.

I fagskoleutdanning kan «robust» deles inn i følgende områder:

1 Faglighet

2 Studentdemokrati

3 Ledelse og administrasjon

4 Økonomi

5 Relasjoner

Faglighet

Det viktigste prinsippet i all utdanning må være faglig robusthet. Innenfor fagskoleutdanning er dette spesielt viktig, da kandidater med fullført fagskoleutdanning, uavhengig av lengde, skal kunne tas direkte inn i arbeidslivet uten videre opplæring. Faglig robusthet innebærer ikke bare oppdatert og relevant faglig kunnskap, men også krav til formidlere av denne kunnskapen. Fagpersonell med pedagogisk kompetanse er sentrale i en faglig robusthet.

Videre er arbeidslivsrelevans og innovasjon også deler av fagskolens faglighet. For at utdanningen skal være av høy kvalitet, må det faglige innholdet reflektere behov i arbeidslivet, samt følge med i teknologiske utviklinger og ny kunnskap. Dette må reflekteres ikke bare i oppdaterte lærere, men også i utstyret og lokalene som brukes i undervisningen. Siden fagskoler er direkte knyttet til arbeidslivets behov, skiller derfor fagskoleutdanning seg fra annen tertiærutdanning. Dersom et eller flere av faktorene innenfor en skoles faglighet (fagpersonell, breddekunnskap, spesifikk kunnskap, arbeidslivsrelevans, innovasjon, utstyr, bibliotek) er svak, reflekteres dette på kvaliteten i utdanningstilbudet. Faglighet er nær knyttet til studentenes hverdag, da disse daglig omgås med og erfarer lærere og utstyr.

Indikatorer på faglighet:

God og rett fagkompetanse og pedagogisk dyktighet blant lærerpersonalet, oppdatert utstyr og undervisningslokaler, godt og forutsigbart samarbeid med aktører i arbeidslivet, nødvendig innhenting av spesialkompetanse (oppdatert kunnskap om faget) fra arbeidslivet eller andre utdanningsaktører, god og rask omstillingsevne etter behov i arbeidslivet, relevant fagundervisning og undervisningsmetoder, relevant testing av studentenes kunnskaper, tydelig arbeidslivsrelevans.

Hvordan styrke faglighet?

I utgangspunktet må institusjonene fokusere på nåværende lover og forskrifter, hvor det bl.a. står spesifikt beskrevet krav til oppdatert yrkeserfaring blant undervisningspersonell. Videre er det beskrevet i fagskoleloven under § 4, studentenes rettigheter, at "tilbyder skal fastsette krav til lærer- og instruktørkompetanse og ledelse". Tilbydere må også være engasjert i å innhente og respondere på studentenes og fagpersonellens opplevelse av utdanningene.

Fagskoletilsynsforskriften:

§ 3-5 (1) d): Yrkeserfaringen skal være oppdatert for å sikre at utdanningen til enhver tid er relevant for utviklingen innen yrkesfeltet.

§ 3-5 (3): Kriteriet skal sikre at det er avsatt tilstrekkelig årsverk til å gjennomføre alle læringsaktiviteter som fremgår av studieplanen. I tillegg må fagskolen sikre at læringsaktivitetene kan gjennomføres til enhver tid, f.eks. ved uventet fravær. Fagskolen skal sikre kontinuitet blant undervisningspersonalet. Fagmiljøets størrelse og kompetanse vurderes i forhold til antall studenter.

Studentdemokrati

Studentdemokrati er et punkt som ofte forbigås i diskusjoner rundt kvalitet og robusthet, men som er en sentral del av puslespillet for økt kvalitet i utdanningen. Videre er det lovfestet at fagskolene skal legge til rette for studentdemokrati, og at studentrepresentanten i styret og klagenemd skal være valgt av studentene. Studentrepresentanten i styret skal ha møte- tale- og forslagsrett i alle saker som angår gjennomføring av studiet (Fagskoleloven § 3 og § 4).

Lengden på fagskoleutdanninger varierer fra 6 måneder til to år, det vil si kortere enn de fleste løp i resten av tertiærsektoren (med unntak av årsstudier). Det er vesentlig at lengden på studiet ikke skal ha noen innvirkning på kvaliteten i tilbudet. En annen måte å se lengde på i fagskoleutdanning er å sammenligne de kortere løpene med slik UH-sektoren er lagt opp; med flere korte fag (1.semester), som til sammen bygger et årsstudium eller bachelorgrad. Nettopp på grunn av fagskolens korte utdanning, er det essensielt med fungerende studentdemokrati. En grunnleggende faktor for læring er trivsel, uavhengig hvordan læringsløpet er lagt opp. Studentenes hverdag blir påvirket av fagskolestyret/ledelsens avgjørelser om fagpersonell, sammensetting av fag og pensum, økonomiske disposisjoner, administrative styring, utstyr og undervisningslokaler. Derfor er studentene også et speil på hvor godt disse faktorene fungerer sammen som helhet.

Studentdemokratiet i sektoren i dag er svært varierende. Gjennom den varslede stortingsmeldingen og i etterkant av Fagskoleutvalgets NOU 2014:14 diskuteres det store endringer for sektoren. I den sammenheng er det essensielt at studentene er godt organisert, slik at deres meninger kan fanges opp av både institusjonene og andre organer (ONF, Nasjonalt Fagskoleråd).

Et etablert og fungerende studentorgan er et krav for å få godkjent et fagområde av NOKUT (ref. veiledning til tilbydere av fagskoleutdanning pkt. 3.4.3), og NOKUT forventer at fagskolene bidrar aktivt til opprettelsen av et studentorgan. Det er styrets ansvar å ta hensyn til og respondere på tilbakemeldinger fra studentene gjennom interne undersøkelser. Tilbakemeldinger til ONF fra mange studenter i dag er at de opplever at deres tilbakemeldinger ikke alltid blir tatt alvorlig nok, eller blir fulgt opp på en tilfredsstillende måte. Dette bidrar hverken til økt engasjement fra studentenes side eller til økt kvalitet i studiet. Mangel på et fungerende studentdemokrati kan påvirke både studentenes trivsel, juridiske trygghet og faglige prestasjoner.

Gjennom et fungerende studentdemokrati får studentene økt eierskap til sin egen utdanning, noe som igjen kan bidra til bedre studieinnsats. Et velfungerende studentdemokrati gir både studentene og administrasjonen/institusjonene, og vil videre påvirke kandidatens attraktivitet i arbeidslivet gjennom at studentene er fornøyde og stolte av sin utdanning.

Et godt organisert studentdemokrati kan også bidra til NOKUTs arbeid. Ved søknad om fagområdegodkjenning, eventuelle tilsyn og revisjon, kan NOKUT få hjelp av studentorganet og tillitsvalgte til å kartlegge studentenes meninger og opplevelse av om utdanningen reflekterer læringsutbyttet/kvalitetssikringssystemet/administrasjonens rapporter på en tilfredsstillende måte.

Indikatorer på studentdemokrati:

Overlapping mellom tillitsvalgte i studentrådet, representasjon fra alle fagretninger og semester/år, kontinuitet i sammensetning av studentorganet, reelle valg av studentrepresentanter til studentorgan og styre/ klagenemnd, struktur på arbeidet og utvikling av studentorganets rolle/oppgaver, løpende kommunikasjon og samarbeid mellom administrasjon og studentorgan, ledelsen responderer på studentenes tilbakemeldinger.

Hvordan styrke studentdemokrati?

Styret og administrasjonen må ta ansvaret for å få i gang eller styrke studentorganet. ONF (organisasjon for norske fagskolestudenter) er behjelpelig med å utvikle studentdemokrati på den enkelte skole. Administrasjonen må legge en struktur for overlapping mellom semester/år, og

arbeide sammen med studentorganet for å finne de beste løsningene. Gjennom anonyme spørreundersøkelser (både tilknyttet det interne kvalitetssikringssystemet og utenom) kan både fagledere og administrasjonen få studentenes ærlige tilbakemeldinger, selv på små fagskoler hvor det ellers kanskje kan være vanskelig å få frem studentenes meninger pga. personlige relasjoner. For å styrke kvaliteten i studiet må studentenes meninger tas hensyn til, og gjennom studentorganet kan styret og administrasjon ha en konstruktiv dialog med studentene.

Lov om fagskoleutdanning § 4. Studentenes rettigheter

Tilbyder skal gi nødvendig informasjon og veiledning til søkere og studenter, herunder om skolepenger, utdanningstilbud, søknadsfrister og opptakskrav.

Tilbyder skal ha forskrifter om opptak som inneholder krav til formell utdanning eller realkompetanse.

Tilbyder skal fastsette krav til lærer- og instruktørkompetanse og ledelse.

Tilbyder skal legge til rette for opprettelse av studentorgan for å ivareta studentenes interesser og samarbeid med ledelsen.

Ledelse og administrasjon

Det er styret ved fagskolen og i siste instans skoleeier, som er ansvarlig for at utdanningene skal være av god kvalitet, og i tråd med lover og forskrifter. Fagskolesektoren består av mange små fagskoler, både offentlige og private, hvor en konsekvens kan være at skillet mellom styre, administrativ ledelse og klageinstans kan viskes ut. Dette påvirker ikke bare studentenes faglige og juridiske trygghet, men også de ansatte selv. I innledningen ble flere faktorer som er avgjørende for kvalitet i fagskoleutdanning nevnt, og de fleste av disse går inn under styrets og administrasjonens arbeids- og ansvarsoppgaver.

For å sikre et godt studietilbud må administrasjonen være profesjonelle og ha rett kompetanse til å kunne utføre sine arbeidsoppgaver tilfredsstillende. Profesjonell drift av fagskolene er essensielt for kvaliteten i utdanningen. Da fagskolesektoren er finansiert fra flere ulike hold, blant annet nesten 50 % av studentene gjennom egenbetaling og skolepenger, er forvaltningskompetansen av disse midlene sentral for kvaliteten i studietilbudet.

Indikatorer på robusthet i ledelse og administrasjon:

Arbeidslivsrepresentasjon i styret, profesjonelt styre og administrasjon, tydelig rollefordeling i ulike instanser (avstand mellom «utøvende» og «dømmende» makt), klare arbeidsoppgaver for administrasjon og fagledelse, effektiv bruk av ressurser, faglig utvikling, relevante studietilbud og undervisningsformer, godt arbeidsmiljø for ansatte og studenter, forutsigbar kalender/årshjul, god formidling av informasjon til ansatte og studenter, prosedyrer for oppnevning av ulike styrer/nemnder, prosedyrer og regelverk for gjennomføring av eksamener/klager/studentsaker.

Hvordan styrke ledelse og administrasjon?

Gjennom å inkludere representanter fra arbeidslivet i fagskolens styre og sikre et profesjonelt styre med rett kompetanse, kan øverste ansvarlige ledd styrkes. Styret og ansatte i administrasjonen må ha klare rollebeskrivelser..

En strategi for kompetanseutvikling av ansatte er vesentlig, slik at de til enhver tid har høy kompetanse til å utføre sine arbeidsoppgaver. Det må satses bevisst på intern informasjonsutveksling (etiske retningslinjer, fagskolens regler, informasjon om ulike instanser) mellom styre, administrasjon og studenter.

Lov om fagskoleutdanning § 3. Organisasjon og ledelse

Fagskoler skal ha et styre med minst fem medlemmer som øverste ansvarlige styringsorgan.

Styret er ansvarlig for at studentene får den utdanning som er forutsatt som grunnlag for godkjenningen, at alle vilkår for eventuelle statlige tilskudd overholdes og at virksomheten for øvrig drives i samsvar med gjeldende lover og regler. Styret er ansvarlig for at de opplysninger som blir gitt godkjenningsorganet og utdanningsøskende, er korrekte og fullstendige.

Tilbyder skal ha en administrativ og faglig ledelse som skal stå for den daglige driften av utdanningen innenfor de retningslinjer og pålegg styret har gitt. Den administrative og faglige ledelse ansettes av styret.

Studenter og ansatte skal ha representanter med møte-, tale- og forslagsrett i alle tilfeller der styret behandler saker av betydning for gjennomføringen av godkjent fagskoleutdanning.

Studentrepresentantene og ansatterepresentantene velges av og blant studentene og de ansatte.

Fagskoletilsynsforskriften § 5-1 (5): Styret er øverste ansvarlig for kvaliteten i utdanningene, jf. § 3 i fagskoleloven. Rapporten bør inneholde eksempler på godt kvalitetsarbeid ved fagskolen, en analyse av de kvantitative indikatorene, en oppsummering av det som har kommet frem gjennom evalueringer og andre tilbakemeldinger, og en vurdering av hvilke tiltak som bør gjøres for å sikre og heve kvaliteten. Det skal videre fremgå hvilke tiltak som er gjort, og eventuelle tiltak styret skal ta stilling til. Årsrapporten og hvilke tiltak som skal iverksettes i det videre kvalitetsarbeidet, skal være tilgjengelig for studenter og ansatte.

Økonomi

Fagskolenes økonomi og finansiering av fagskolesektoren er sentralt i å sørge for god kvalitet og robuste utdanningsinstitusjoner. Fagskolesektoren utgjør en svært liten del av den samlede pengesummen på tertiært nivå. I 2013 var hele sektoren på ca.1,3 milliarder, fordelt på en finansiering gjennom fylkeskommunene, helsedirektoratet, studentenes egenbetaling og noe statlig finansiering gjennom Kunnskapsdepartementet. Studentene finansierer nærmere halvparten av sektoren gjennom egenbetaling ved de private fagskolene, og det er også fylkeskommunale fagskoler som må ta betalt for utgifter ved nettutdanninger. Skolene må derfor ha økonomisk styrke til å møte svingninger i studenttallet, og betydningen av studentfinansiering for fagskolene viser også hvor viktig det er å involvere studentene i kvalitetsarbeidet. Selv om private institusjoner har rett til å søke om statsstøtte, har ingen institusjoner andre enn et knippe fagskoler under gamle

6.a.privatskoleloven mottatt statlig finansiell støtte siden 2003. Fagskoleutvalget foreslår i sin NOU 2014:14 å innføre en ny finansieringsordning for sektoren som skal dekke både private og fylkeskommunale fagskoler. Tilstanden i dag er at de største utgiftene er betaling av ansatte, og det gjenstår da lite penger til å videreutvikle tilbudet, investere i nytt utstyr o.l. For å sikre sektorens fremtid er det essensielt at en ny finansieringsordning innføres snarlig, slik at fagskolens finansielle situasjon blir mer forutsigbar og handlekraftig. I 2013 ble et ekspertutvalg oppnevnt av Kunnskapsdepartementet for å vurdere regulering, tilsyn og kontroll ved private høyskoler og fagskoler. Rapporten ble publisert i desember 2012 (Private høyskoler og fagskoler i samfunnets tjeneste), og inneholder flere konkrete forslag på tiltak for å sikre at studentenes egenbetaling kommer studentene til gode, og at tilbydere av høyskole- og fagskoleutdanning får et klarere regelverk å forholde seg til.

Noen av tiltakene som er relevant for den økonomiske robustheten er tydeliggjøring av styreansvar og krav til selskapsform for de private institusjonene. Ang. styreansvar foreslår utvalget en presisjon i fagskoleloven som pålegger styret å foreta en økonomisk vurdering av kommende studie, før oppstart (Private høyskoler og fagskoler i samfunnets tjeneste, 5.2.4, s.105). Dette er en forutsetning for økonomisk robusthet, som sikrer både studentene og ansatte ved fagskolen.

Indikatorer på økonomisk robusthet:

Kan garantere økonomisk bærekraft til å gjennomføre utdanningene slik de er søkt godkjent og markedsført. Kan sette av tilstrekkelig ressurser til systematisk arbeid med kvalitetsutvikling i utdanningene.

Hvordan styrke økonomisk robusthet?

I første omgang må myndighetene innføre et helhetlig finansieringssystem for fagskolesektoren, basert på reell kostnadsdekning av fagskolens utgifter. Dette er en forutsetning for å sikre høy kvalitet i sektoren i fremtiden.

Til dette er innført, bør alle tilbydere – både offentlige og private- følge opp tilrådingene fra ekspertutvalget i rapporten "Private høyskoler og fagskoler i samfunnets tjeneste" (2014); med å føre separate regnskap for fagskolen (akkrediterte/godkjente tilbud) og tydeliggjøre styrets ansvar (herunder foreta økonomisk vurdering av kommende studieår).

Relasjoner

I en sektor hvor mange av tilbyderne er små og hvor mange av studietilbudene er spesialisert opp mot spesifikke bransjer, er forhold til arbeidslivet og andre tilbydere et viktig punkt. Den eneste undersøkelsen som har blitt gjort om relasjoner mellom arbeidsliv og fagskoler, er rapporten "Arbeidslivets skole?" utarbeidet av masterstudenter ved UiO på oppdrag fra Nasjonalt Utvalg for Teknisk Fagskoleutdanning. En av deres konklusjoner var at det er god kommunikasjon mellom mange fagskoler og arbeidslivet, men at de mest hensiktsmessige og brukte avtalene var avhengig av enkeltpersoners relasjoner. Det er krav om dokumentasjon av behov i arbeidslivet for opprettelsen av et studietilbud, hvor avtaler med mottagende arbeidsliv og evt. praksis skal være beskrevet. Men ofte blir relasjoner mellom skole og arbeidsliv heller knyttet gjennom personlige relasjoner enn

gjennom skriftlige avtaler. For at studentene skal ha et forutsigbart utdanningsløp og utdanningen skal være relevant, bør det undersøkes videre hvordan fagskolene kan sikre relasjoner som bidrar til kvaliteten i studiet.

Relasjonell styrke avgjøres av det nettverket og de partnerskap fagskolen er en del av, både lokalt/regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Enhver fagskole bør kunne dokumentere partnerskapsavtaler og deltakelse i nettverk som kan sikre kontinuerlig utvikling av fagskolen og kvaliteten i utdanningstilbudet.

Under relasjonell styrke kommer også kommunikasjon mellom ledelse, styre og studenter, ansatte og arbeidsliv. Gode relasjoner er grunnlaget for trivsel, tilhørighet og utvikling i alle ledd. Det er viktig med en etablert kommunikasjon mellom studenter og ledelse, og her er studentdemokrati og utvikling av dette sentralt for å øke flere typer robusthet som fører til økt kvalitet i fagskolen.

Indikatorer:

God kommunikasjon mellom studenter og ledelse, skriftlige og fungerende avtaler med aktører i arbeidslivet, samarbeid med ulike utdanningsinstitusjoner, tverrfaglige samarbeid, lærere med erfaring fra yrkesfeltet, deltidslærere som arbeider både i aktuelt yrke og som lærere på fagskolen, innovative og responsive utdanninger i forhold til behov i arbeidslivet, deltakelse i nettverk og partnerskap nasjonalt og internasjonalt, attraktivitet internasjonalt.

Hvordan styrke relasjoner?

I dag er det noe samarbeid mellom fagskoler, men disse er basert på dugnadsånd og frivillighet. Det er nødvendig å styrke både lokale, regionale og nasjonale relasjoner innenfor fagområder og på tvers. For å sørge for innovasjon i fagskolesektoren og oppdaterte studietilbud, er det viktig at sektoren selv samarbeider der det er hensiktsmessig, men også at relasjoner til arbeidslivet og andre utdanningsinstitusjoner blir formalisert og utbygd. Der det er gode samarbeid i dag må det sørges for at relasjonen kan fortsette selv om den ene læreren slutter eller den ene institusjonen får en ny rektor. For å styrke relasjonene må fagskoleutdanning også bli mer synlig i resten av det tertiære utdanningssystemet, slik at faglig samarbeid kan settes i gang og bidra til kompetanseutvikling også utenfor fagskolene.

Gjennom å invitere til åpne dager, oppfordre til samarbeid på studentprosjekt, arrangere felles arrangement (seminar, forelesning, praktisk time, sosiale aktiviteter) både mellom fagskoler og mellom fagskoler, universitet- og høyskoler og arbeidslivet, kan de eksterne relasjonene styrkes.

Internasjonale relasjoner kan bygges gjennom EU-programmet Erasmus+, og delta i relevante europeiske organisasjoner/nettverk (eks. Chain5).

Innad i fagskolen er faktorer som kommunikasjon mellom styre, administrasjon og studenter (herunder styrking av studentdemokrati) og handlinger basert på tilbakemeldinger avgjørende for en relasjonell styrke.

BETYDNINGEN AV PRAKSIS FOR KVALITET I FAGSKOLEUTDANNINGENE

"Praksis" kan vi forstå på tre måter:

- 1. Bygge praktisk kunnskap**
- 2. Anvende og teste teoretisk kunnskap i konkrete situasjoner**
- 3. Benytte læringsarena utenfor skolen (ekstern praksis)**

Denne tredelingen gir en relativt åpen og bred definisjon av praksis.

De to første skiller seg fra den tredje ved at læringsarenaen kan være både i skolen eller utenfor. Alle tre elementene viktig for kvalitet i fagskoleutdanningen. De to første fordi dette er læringsformer arbeidslivet benytter i høy grad og studentene bør ha erfaring og kompetanse til å bruke denne måten å lære på.

Den tredje gir studentene mulighet til å bygge kompetanse i realistiske arbeidssituasjoner, bli kjent med arbeidsoppgaver som ligger i deres planlagte karrierevei og kunne se relevansen av utdanningen i et fremtidig arbeid. Det vil i mange tilfeller også gi mulighet til å lære i et miljø som ligger nærmere state-of-the-art teknologisk, faglig og organisatorisk enn det skolen kan tilby.

Praktisk kunnskap tilegnes på annen måte enn den teoretiske. Det karakteristiske er samspillet mellom hendene og hodet i læringsprosessen. Læringsprosessen foregår innenfor en konkret og individuell virkelighetsforståelse. Kunnskapen bygges opp hos den enkelte, men den kan overføres til andre gjennom en tilsvarende prosess. Den teoretiske kunnskapen er en abstraksjon av virkeligheten som i prinsippet alle kan forholde seg til, samtidig og som en objektiv størrelse.

For at dette elementet av praksis i fagskoleutdanningene skal styrke kvaliteten i utdanningen, må skolene ha et faglig miljø med erfaring og god forståelse av praktisk kunnskap, og et kontinuerlig utviklingsarbeid med å lage gode lærings situasjoner for studentene til å bygge slik kunnskap. Det vil si at kompetanse på praktisk kunnskap er avgjørende for kvalitet.

For at det andre elementet skal ha betydning for kvaliteten i utdanningene, må skolene både tilrettelegge for muligheten av å anvende teori i konkrete situasjoner på en relevant måte. Det må også være et kvalifisert opplegg for at studentene skal kunne reflektere og lære av hvordan den teoretiske kunnskapen ble anvendt. Det vil si at relevans og refleksjon er avgjørende for kvalitet.

All fagskoleutdanning må gi studentene erfaring med å bygge praktisk kunnskap og anvende teoretisk kunnskap i konkrete situasjoner. I læringsutbyttebeskrivelsene for utdanningen må det fremkomme tydelig hva som må kunne forventes av studentene på disse områdene etter gjennomført utdanning.

Praksis på læringsarena utenfor skolen

Relevante bestemmelser i lov og forskrift:

Lov om fagskoleutdanning definerer fagskoleutdanning som: "Yrkesrettede utdanninger".

Forskrift om tilsyn med kvaliteten i fagskoleutdanning:

§ 3-1. (2): "Tilbyder skal samarbeide med aktører i yrkesfeltet og delta i faglige nettverk som sikrer at utdanningens læringsutbytte er relevant for yrkesfeltet".

§ 3-1. (4): "For utdanninger med praksis skal det foreligge avtaler som regulerer vesentlige forhold av betydning for studentene".

§ 3-4. (2): "Undervisningsformer og læringsaktiviteter, herunder eventuell praksis, skal være tilpasset læringsutbyttet som oppnås".

§ 4-6. (1): "Tilbyder må ha et formelt samarbeid med relevante aktører i yrkesfeltet om utvikling og gjennomføring av utdanninger innen fagområdet".

Forskrift om fagskoleutdanning:

§ 1: "Fagskoler kan gi fritak for emner på grunn av annen dokumentert relevant utdanning og kompetanse".

Den siste bestemmelsen er relevant for vurdering av betydningen av praksis for den enkelte student.

Vi kan definere tre områder som er avgjørende for kvalitet i praksis:

- Gjensidig forpliktende samarbeid mellom skole og virksomhet regulert av skriftlig avtale
- Praksisveiledning
- Systematisk kunnskapsutveksling og utvikling

På bakgrunn av dette kan vi gi følgende definisjon av ekstern praksis:

"Veiledet læringsprosess med arbeidslivet som læringsarena og med en definert læringsutbyttebeskrivelse".

Stikkord er "veiledning", "læringsprosess", "læringsarena" og "læringsutbyttebeskrivelse".

Hva må til for at disse elementene skal gi kvalitet i utdanningene?

Veiledning:

Et felles ansvar mellom skole og virksomhet at veiledningen er av høy kvalitet. Det forutsetter en samarbeidsavtale hvor partenes plikter og ansvarfordeling kommer tydelig fram, og at begge parter er faglig oppdatert.

Læringsprosess:

Forutsetter en bevisst og klar distinksjon til egenaktivitet og betalt arbeid, og at prosessen er tilpasset læringsutbyttet.

Læringsarena:

Forutsetter at studenten får være i autentiske arbeidssituasjoner. Det vil normalt bety at studenten samarbeider med ordinære arbeidstakere.

Læringsutbyttebeskrivelse:

Læringsutbyttebeskrivelsene for praksis utarbeides, videreutvikles og evalueres i et likeverdig samarbeid mellom skolen og virksomheten. Læringsutbyttebeskrivelsene må referere til autentiske arbeidssituasjoner. Det vil si at skolen og virksomheten i fellesskap må identifisere de realistiske arbeidssituasjonene som skal inngå i praksis og sørge for at læringsutbyttene i disse arbeidssituasjonene ligger på riktig nivå.

Spørsmål i vurdering av praksis og kvalitet i utdanningene:

Kan dette læringsutbyttet oppnås uten praksis?

- Hvis svaret er "ja", vil praksis være begrunnet i at det vil gi høyere kvalitet på oppnåelsen av læringsutbyttet enn uten
- Hvis svaret er "nei", vil praksis være en nødvendig forutsetning for oppnåelse av læringsutbyttet

Hvilke(n) type(r) praksis gir best kvalitet for det enkelte læringsutbytte?

Vil alle studenter ha like stort utbytte av praksis? Skal alle studentene i en utdanning ha samme type praksis? Brukes realkompetansevurdering for å gi praksiselementet så høy kvalitet som mulig for den enkelte student?

Kan læringsutbyttene for praksis gjenkjennes i det overordnede læringsutbyttet for utdanningen?

Hvis vi ser på det forskriftene sier om at skolene "må ha et formelt samarbeid med relevante aktører i yrkesfeltet", så innebærer ikke det nødvendigvis et samarbeid med virksomheter. Om det er et samarbeid med virksomheter, så er ikke nødvendigvis studentene involvert i det, og samarbeidet innebærer ikke alltid at virksomheten er en læringsarena for studenter.

Så i et kvalitetsperspektiv mener vi at samarbeidet med relevante aktører i yrkesfeltet som hovedregel skal ha praksis som et element.

Kvalitet i fagskoleutdanning betyr at

- praksis, i den brede tredelte betydningen, må være en integrert del av alle fagskoleutdanninger
- det er viktig å bevisst vurdere den praksis studenten har fra tidligere arbeid og utdanningens krav til forkunnskaper i valget av type praksis eller kombinasjon av praksisformer i den enkelte utdanning. Vi vil understreke at hvis ekstern praksis ikke benyttes, skal dette være begrunnet i hensynet til kvaliteten i studentenes læringsutbytte, og ikke i økonomiske eller administrative forhold.

4. INDIKATORER FOR MÅLING AV KVALITET I FAGSKOLEUTDANNING

Vi presenterer her våre forslag til indikatorer for måling av kvalitet i fagskoleutdanning i tråd med den forståelsen av kvalitet vi har beskrevet. Innledningsvis må vi presisere at de indikatorene må forstås som et tillegg til den kvalitetssikringen NOKUT gjør gjennom godkjenning og tilsyn med fagskoleutdanningene. Vi forutsetter også at fagskolene får regelmessige kandidatundersøkelser og Studentbarometer på lik linje med annen tertiærutdanning. Disse vil ha indikatorer som måler antall søkere, andelen uteksaminerte kandidatene som er ettertraktet på arbeidsmarkedet og hvorvidt fagskolekandidater får relevant arbeid. Vi kan også se hvor mange av kandidatene som var i arbeid rett før de begynte på sine fagskolestudier. Studiebarometeret vil ha indikatorer som fanger opp studentenes vurdering og vil gi viktige indikasjoner på skolenes robusthet.

NOKUT

NOKUT sikrer at alle fagskoleutdanninger holder en minstestandard for kvalitet og tilfredsstillende vilkår som er satt. Denne minstestandarden ligger i lov og forskrifter for fagskolen. Våre forslag til indikatorer og målinger har til hensikt å si noe om graden av kvalitet utover minstekravet og bidra til å gjøre kvalitetsarbeidet så målrettet som mulig. NOKUT har utarbeidet en "modell for studienært kvalitetsarbeid" med tanke på høyere utdanning, og planlegger en tilsvarende modell for fagskoleutdanning. Det vil da være naturlig å ha en nær dialog med NOKUT om integrasjon av deres modell for kvalitet og Fagskolerådets arbeid med kvalitet i utdanningen.

STUDIEBAROMETER OG KANDIDATUNDERSØKELSE

I tillegg til våre forslag forutsetter vi at vi får et Studiebarometer og regelmessige kandidatundersøkelser for fagskolen.

På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet utfører NOKUT en årlig spørreundersøkelse blant studenter på universitet- og høyskoler om deres opplevelse av kvaliteten på de studieprogrammene de går på. Alle studenter i andre studieår på bachelor- og masterprogram, samt 5. årsstudenter på integrerte masterprogram og lange profesjonsutdanninger, kan delta. Spørsmålene dreier seg blant annet om undervisningskvaliteten, studieinnsatsen til studentene og yrkesrelevansen. Et tilsvarende Studiebarometer må også komme i fagskolen.

NIFU har siden 1972 gjennomført undersøkelser hvert annet år av nyutdannede kandidater fra norske universiteter og høyskoler. Hovedfokus har vært kandidatenes situasjon på arbeidsmarkedet og eventuell videre utdanning. Undersøkelsen omfatter de aller fleste kandidatgrupper med høyere grads eksamen fra norske læresteder. Noen år er også utvalgte grupper av kandidater med lavere grad inkludert. Fra Kunnskapsdepartementet har det i 2012 og i 2013 også blitt initiert og finansiert kandidatundersøkelser for fagskolen, for å få kunnskap om fagskolekandidatenes arbeidsmarkedstilpasning og vurdering av utdanningen de har gjennomført. Hovedformålet med undersøkelsen er å undersøke situasjonen på arbeidsmarkedet ca. tre kvart år etter eksamen – herunder spesielt å kartlegge yrkesrelevansen av utdanningen, å undersøke omfang av videreutdanning, motiver for å ta fagskoleutdanning og «hvem» de fagskoleutdannede er. Det er viktig at kandidatundersøkelser for fagskolen blir like regelmessige som for annen tertiær utdanning.

INTERNE MÅLINGER

Det er også viktig at interne kvalitetssikringssystemer brukes aktivt og at interne målinger også benyttes for å styrke kvalitetsarbeidet. Disse målingene bør gjennomføres i et nært samarbeid mellom ledelse, ansatte og studenter.

MÅLINGER AV ARBEIDSLIVSRELEVANS OG ROBUSTHET

Vi har valgt å konsentrere målingene om arbeidslivsrelevans og robusthet, ut fra tanken om at det primært er på disse områdene graden av kvalitet i utdanningene avgjøres.

Det må presiseres at det er viktige elementer i tekstene om arbeidslivsrelevans og robusthet som vi ikke knytter opp mot konkrete målinger, men som allikevel hører hjemme i et arbeid med kvalitet i fagskoleutdanning. Vi viser til det vi har skrevet om målinger generelt og hvilken hensikt målingen skal ha. For eksempel er et område som "økonomisk robusthet" viktig, men vi har ingen konkrete forslag til målinger i denne sammenheng.

Arbeidslivsrelevans

Både kandidatundersøkelse og studiebarometer vil gi informasjon om utdanningenes arbeidslivsrelevans.

I vårt arbeid med å identifisere egnede indikatorer for å styrke arbeidet med arbeidslivsrelevansen i utdanningene, må vi se på et nytt prosjekt som NIFU har fått i oppdrag å gjøre for Kunnskapsdepartementet. Dette prosjektet er absolutt relevant for vårt arbeid med å utvikle indikatorer og målinger for arbeidslivsrelevans. En utfordring er at prosjektet skal gå over tre år. Her følger en kort beskrivelse fra KD:

Som et ledd i å få mer kunnskap om kvaliteten i høyere utdanning er det i St.meld. 18 Konsentrasjon for kvalitet foreslått at Kunnskapsdepartementet tar initiativ til en undersøkelse blant arbeidsgivere for å få deres vurdering av kvalitet og relevans på ansatte med høyere utdanning. Flere institusjoner i universitets- og høyskolesektoren har utført undersøkelser som også inneholder arbeidsgiveres tilbakemeldinger på egne kandidater. Disse gir verdifull kunnskap for den enkelte institusjon, men det er behov for en undersøkelse på nasjonalt nivå, som kan se dette på tvers av lærested.

Kunnskapsdepartementet ønsker å kartlegge arbeidsgiveres vurdering av kandidater fra høyere utdanning. Departementet ser arbeidsgiveres vurderinger av kandidatenes kvalitet og relevans som en viktig dimensjon i kunnskapen om kvalitet i høyere utdanning. Sammen med andre undersøkelser og datasett vil denne dimensjonen komplettere kunnskapen på området. Det er derfor ønskelig med en nasjonal undersøkelse. Oppdraget går over tre år.

Tilbudet må skissere et opplegg for hvordan ulike sektorer og yrkesgrupper kan inngå i undersøkelsen og hvilke tema/spørsmål som foreslås å inngå i kartleggingen. Tilbudet må også spesifisere metode og omfang på undersøkelsen. Undersøkelsen må dekke yrkesgrupper i både offentlig og privat sektor og ha et tilstrekkelig omfang til å kunne belyse regionale forskjeller mht. å få dekket kompetansebehovene og tilfredshet med kandidatene. Undersøkelsen må også ha en et tilstrekkelig omfang til å kunne brytes ned på institusjonsnivå og ulike utdanningsområder. Tilbudet må også angi

om undersøkelsen skal være heldekkende hvert år, eller rullere mellom ulike sektorer og/eller yrkesgrupper.

Aktuelle temaer som bør vurderes inkludert i undersøkelsen:

- forventninger til kandidatene
- tilfredsheten med kandidatene
- vurdering av kompetansen/kvalifikasjonene til de (ny)ansatte kandidatene
- vurdering av utdanningens relevans for arbeidslivet
- typer kvalifikasjoner som anses som viktig(st)
- vurdering av spesialistkompetanse versus generalistkompetanse
- vurdering av faglig kompetanse
- rekrutteringsplaner framover
- udekket kompetansebehov

Det kan være aktuelt med en tilsvarende undersøkelse blant fagskolekandidatene. Tilbydere bes om å vurdere om dette kan gjøre som et samlet opplegg eller må være to parallelle undersøkelser (vår utheving)

Kunnskap om arbeidsgivernes syn på kompetansen og relevansen til kandidatene kan gi viktige innspill både til departementets politikktutvikling for universitets- og høyskolesektoren og til institusjonenes arbeid med studietilbudet og utdanningskvalitet. Det er derfor en forutsetning at dataene gjøres tilgjengelige for det enkelte universitet og høyskole på en hensiktsmessig måte, samtidig som hensynet til personvern ivaretas. Kunnskapsdepartementet setter også som krav at dataene stilles til rådighet for forskere på området.

Vi gir såpass mye plass til å beskrive dette prosjektet fordi NIFU har bestemt å inkludere også fagskolestudenter i spørreundersøkelsen. Det mest hensiktsmessige vil være å følge dette prosjektet og se hvilke spørsmål som stilles og hvilken informasjon som fanges opp gjennom disse.

I tillegg foreslår vi følgende indikatorer

- Antall formelle kontrakter mellom fagskolen og virksomheter, og
- Hvor stor andel av utdanningene som omfattes av de formelle avtalene.
- Antall samarbeidsprosjekter mellom fagskolen og arbeidslivet
- Hvor stor andel av utdanningene som omfattes av samarbeidsprosjekter

(Se sammenheng med måling av praksis.)

Læringsutbytter:

Viktig at målingene bygger opp under tanken om at læringsutbyttebeskrivelser er et felles ansvar mellom skolen og arbeidslivet.

En fremtidig gjennomgang av læringsutbyttene for å styrke kvaliteten, må handle om å forankre dem bedre i yrkesperspektivet og arbeidslivsrelevansen, og finne mekanismer som sikrer at læringsutbyttebeskrivelsene til enhver tid oppleves som oppdaterte og relevante i arbeidslivet.

- Vi kan måle hvor mange virksomheter som er involvert i å a) utforme læringsutbyttebeskrivelser for den enkelte utdanningen og b) holde beskrivelsene oppdatert.

Læringsutbyttebeskrivelser er her tenkt inkl. evalueringsformer.

Effekten av læringsutbyttet kan måles gjennom arbeidslivsrelevans – se NIFU-prosjekt.

Praksis:

I målinger av praksis legger vi inn de tre ulike formene for praksis (se ovenfor) og ulike typer samarbeid mellom fagskoler og arbeidsliv (oppgaveskriving, gjesteforelesere, hospitering, etc.)

- Kvantitative data om bruk av praksis i den enkelte fagskoleutdanningen.
- For å få mer informasjon om hvilken kvalitet som ligger i bruk av praksis, så er en mulig metode at hver fagskole utarbeider en egen årlig rapport etter felles mal om praksis i den enkelte utdanning basert på en felles evaluering av student, virksomhet og fagskole.

Robusthet

Faglighet:

- Lærerstabens kompetanse; Grad av utfordring å ha riktig kompetanse i lærerstaben. Kan brytes ned på ulike utdanningsområder.
- Individnivå: Opplevelse av relevant og oppdatert yrkeserfaring. Subjektiv måling.
- Institusjonsnivå: Andel ansatte per år som deltar på etter- og videreutdanning for systematisk oppdatering av faglig kompetanse.
- Andel av lærerne som har sitt virke både i relevant arbeidsliv og i fagskolen.
- Om læringsarenaen og utstyret er relevant og oppdatert for å nå utdanningens læringsutbytte.
- Opplevelse av sammenheng mellom fagene, logisk faglig progresjon og evalueringsmetoder. Dette kan både studenter og undervisere si noe om.

Studentdemokrati:

- Er studentorgan, informasjon og valg til dette en integrert del av fagskolens organisasjonsmodell?
- Bli studentenes vurderinger systematisk fanget opp av ledelsen?

Økonomi:

Vi viser til rapporteringssystem som følger nytt finansieringssystem.

Relasjoner:

- Samarbeidsavtaler med utdanningsinstitusjoner utenfor fagskolesektoren.
- Relasjonsintensitet med andre fagskoler; partnerskap/samarbeidsavtaler.
- Deltakelse i nettverk med internasjonale utdanningsinstitusjoner/fagmiljøer.
- Andel internasjonale studenter ved fagskolen.
- Studentenes og de ansattes oppfatning av kommunikasjon og samarbeid mellom de ulike organer og instanser på fagskolen.

Ledelse :

- Utvikling og innovasjon: om skolen har en skriftlig systematisk plan, om denne er forankret i styret, hvor stor andel av personalet er involvert i implementeringen og om studentene er involvert.
- Grad av kompletterende kompetanse i styret, arbeidslivets representasjon og representanter fra utdanninger utenom fagskolen.

Ledelsesrobusthet henger nøye sammen med andre typer robusthet for kvalitet.

5. IMPLEMENTERING

Fagskolerådets dokument om "Kvalitet i fagskoleutdanning" må bli en del av kunnskapsgrunnlaget for stortingsmeldingen om fagskolen og stortingsmeldingen om "Kvalitet i utdanning". Det må etableres en dialog med de ansvarlige i KD for disse meldingene.

Videre arbeid med kvalitet i fagskoleutdanning må ses i sammenheng med

- NOKUTs strategi for å bidra til utdanningenes kvalitet basert på modell for studienært kvalitetsarbeid.
- NIFUs prosjekt på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet om arbeidsgiveres vurdering av kandidater fra høyere utdanning

Vi foreslår i dette dokumentet konkrete målinger av kvalitet. Det gjenstår en avklaring av hvem det skal rapporteres til og hvordan målingene skal følges opp.

Økonomiske konsekvenser av å utvikle systemer for måling og analyser av kvalitet må også utredes nærmere.